

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบและใช้กระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัท และใช้การวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบที่มีต่อรายงานทางการเงินของบริษัท วิธีดำเนินการวิจัยในบทนี้สามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 การพัฒนาสมมติฐานการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 ตัวแบบการวิจัย คำอธิบายตัวแปร และการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ประจำปี 2547 ซึ่งมีข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จำนวน 465 บริษัท (ไม่รวมบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ใหม่) อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ยกเว้นบริษัทที่อยู่ในกลุ่มบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ธนาคารและสถาบันการเงิน และบริษัทประกันชีวิตและประกันภัยจำนวน 75 บริษัท เนื่องจากบริษัทที่อยู่ในกลุ่มดังกล่าวต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดการเปิดเผยข้อมูล โดยเฉพาะของบางหน่วยงาน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย รวมทั้งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลในแบบ 56-1 ของแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมแตกต่างจากบริษัทที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นซึ่งกำหนดโดยสำนักงาน ก.ล.ต.

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการตรวจสอบนั้นได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทที่สุ่มตัวอย่างได้นั้นจะเป็น

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม การสุ่มตัวอย่างจากบริษัทจดทะเบียนจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling: SRS) โดยใช้วิธีตารางเลขสุ่มแบบกระจาย (Table of random numbers) เพื่อเลือกตัวอย่างที่จะเป็นตัวแทนของประชากรในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม ซึ่งดังกล่าวเป็นการสุ่มตัวอย่างตามโอกาสทางสถิติและเปิดโอกาสให้ทุกบริษัทในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมมีโอกาสได้รับเลือกเป็นตัวอย่างโดยเท่าเทียมกัน จากนั้นจึงนำไปเลือกจากหมายเลขรายชื่อของบริษัทจดทะเบียนที่เป็นประชากรจำนวน 390 บริษัท

3.1.3 ขนาดตัวอย่าง

การคำนวณหาขนาดตัวอย่างจากประชากรจำนวน 390 บริษัท กำหนดให้มีความผิดพลาดไม่เกิน 5% ด้วยความเชื่อมั่น 95% สามารถคำนวณหาขนาดตัวอย่างได้ดังนี้¹

$$n = \frac{NZ^2 / 4}{NE^2 + (Z^2 / 4)}$$

โดยที่ n คือ ขนาดของตัวอย่างที่ควรสุ่ม

N คือ ขนาดของประชากรทั้งหมด

E คือ ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่ม

Z คือ ค่าปกติมาตรฐานที่ได้จากตารางการแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน

ดังนั้น เมื่อคำนวณหาขนาดตัวอย่างของบริษัทจดทะเบียนจะได้เท่ากับ

$$\begin{aligned} n &= \frac{390 (1.96)^2}{390 (0.05)^2 + ((1.96)^2 / 4)} \\ &= \frac{374.5560}{1.9354} \\ &= 193.5290 \text{ ตัวอย่าง} \end{aligned}$$

ทั้งนี้เพื่อให้ผลการศึกษามีความน่าเชื่อถือและถูกต้องมากยิ่งขึ้นจึงเพิ่มขนาดตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมดเป็นจำนวน 200 ตัวอย่าง สำหรับการหาขนาดตัวอย่างของแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม จะกำหนดเป็นสัดส่วนเดียวกับประชากรในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม คือ ถ้าอุตสาหกรรมใดมีประชากรขนาดใหญ่จะเลือกตัวอย่างมามาก ในขณะที่อุตสาหกรรมใดมีประชากรขนาดเล็กจะเลือกตัวอย่างมาน้อยกว่า ตามตารางแสดงจำนวนประชากรและตัวอย่างดังต่อไปนี้

¹ กัลยา วานิชย์บัญชา, การวิเคราะห์สถิติ : สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 26.

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและตัวอย่างจำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม

กลุ่มที่	กลุ่มอุตสาหกรรม	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง	ขนาดตัวอย่าง (%)
1	การพิมพ์และสิ่งพิมพ์	11	6	55
2	การแพทย์	15	8	53
3	ขนส่ง	8	4	50
4	ของใช้ในครัวเรือน	7	4	57
5	คลังสินค้าและไซโล	5	3	60
6	เคมีภัณฑ์และพลาสติก	16	8	50
7	เครื่องใช้ไฟฟ้าและคอมพิวเตอร์	19	10	53
8	เครื่องมือและเครื่องจักร	6	3	50
9	ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์	11	6	55
10	ธุรกิจการเกษตร	24	12	50
11	บรรจุภัณฑ์	18	9	50
12	บริการเฉพาะกิจ	4	2	50
13	บันเทิงและสันทนาการ	18	9	50
14	พลังงาน	17	9	53
15	พัฒนาอสังหาริมทรัพย์	48	24	50
16	พาณิชย์	14	7	50
17	ยานพาหนะและอุปกรณ์	15	8	53
18	เยื่อกระดาษและกระดาษ	6	3	50
19	โรงแรมและบริการการท่องเที่ยว	13	7	54
20	วัสดุก่อสร้างและตกแต่ง	38	19	50
21	เวชภัณฑ์และเครื่องสำอาง	4	2	50
22	สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม	25	13	52
23	สื่อสาร	18	9	50
24	เหมืองแร่	2	1	50
25	อัญมณีและเครื่องประดับ	2	1	50
26	อาหารและเครื่องดื่ม	22	11	50
27	อื่น ๆ	4	2	50
รวม		390	200	51

3.2 การพัฒนาสมมติฐานการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถจำแนกองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบเพื่อนำมากำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1.4.1 ความเป็นอิสระของคณะกรรมการตรวจสอบ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ Chen และ Jaggi (2000) ซึ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการอิสระที่ไม่เป็นผู้บริหาร (Independent non-executive director: INDEs) การถือครองหุ้นและการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของบริษัทในประเทศฮ่องกง จากบริษัทจำนวน 87 บริษัทในปี 1993 และปี 1994 ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการอิสระที่ไม่เป็นผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัท กล่าวคือ คณะกรรมการอิสระที่ไม่เป็นผู้บริหารจะมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพการเปิดเผยข้อมูล ทั้งนี้บริษัทที่มีสัดส่วนของคณะกรรมการอิสระที่ไม่เป็นผู้บริหารเป็นจำนวนมากในคณะกรรมการบริหารจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทให้เป็นไปตามกฎระเบียบมากขึ้น ดังนั้นจึงสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

H1: คณะกรรมการตรวจสอบที่มีความเป็นอิสระมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

1.4.2 ความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงิน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ Felo Krishnamurthy และ Solieri (2003) ซึ่งศึกษาถึงคุณสมบัติของคณะกรรมการตรวจสอบและคุณภาพของรายงานทางการเงินในเชิงประจักษ์ จากบริษัทใน 16 กลุ่มอุตสาหกรรมจำนวน 130 บริษัทในปี 1995-1996 โดยคุณภาพของรายงานทางการเงินนั้นจะครอบคลุมถึงข้อมูลประจำปี ข้อมูลรายไตรมาส ข้อมูลเผยแพร่อื่น ๆ และข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของนักลงทุนสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกของคณะกรรมการตรวจสอบที่มีความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพของรายงานทางการเงิน เนื่องจากการมีความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงิน จะช่วยในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการตรวจสอบให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลต่อนักลงทุนที่จะได้รับประโยชน์จากการใช้ข้อมูลในรายงานทางการเงินเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Song และ Windram (2000) ซึ่งศึกษาถึงความมีประสิทธิผลของคณะกรรมการตรวจสอบต่อรายงานทางการเงินในประเทศอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า

คณะกรรมการตรวจสอบในประเทศอังกฤษมีบทบาทสำคัญในการติดตามความน่าเชื่อถือของตัวเลขในรายงานทางการเงิน นอกจากนี้ความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงินเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการตรวจสอบ ดังนั้นจึงสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

H2: คณะกรรมการตรวจสอบที่มีความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

1.4.3 จำนวนสมาชิกของคณะกรรมการตรวจสอบ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ Felo Krishnamurthy และ Solieri (2003) ซึ่งศึกษาถึงคุณสมบัติของคณะกรรมการตรวจสอบและคุณภาพของรายงานทางการเงินในเชิงประจักษ์ ผลการศึกษาพบว่าจำนวนของคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพของรายงานทางการเงิน ดังนั้นจึงสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

H3: จำนวนสมาชิกของคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

1.4.4 การประชุมของคณะกรรมการตรวจสอบ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ Song และ Windram (2000) ซึ่งศึกษาถึงความมีประสิทธิผลของคณะกรรมการตรวจสอบต่อรายงานทางการเงินในประเทศอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการตรวจสอบในประเทศอังกฤษมีบทบาทสำคัญในการติดตามความน่าเชื่อถือของตัวเลขในรายงานทางการเงิน ในขณะที่ถ้าจำนวนครั้งในการประชุมของคณะกรรมการตรวจสอบน้อยลงจะทำให้ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการตรวจสอบลดลง ดังนั้นจึงสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

H4: จำนวนครั้งในการประชุมต่อปีของคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามที่ส่งไปยังคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการตรวจสอบที่เกี่ยวข้องกับรายงานทางการเงินของบริษัทและใช้วิธีการวิจัยเชิงประจักษ์ โดยผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบและลักษณะเฉพาะของบริษัท รวมทั้งใช้กระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินประจำปี รายงานประจำปี และแบบ 56-1 จากฐานข้อมูลของสำนักงาน ก.ล.ต. ซึ่งเครื่องมือทั้งสองชนิดที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.3.1 แบบสอบถาม (ภาคผนวก ฉ)

3.3.1.1 ขั้นตอนในการพัฒนาแบบสอบถามมีดังต่อไปนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลอ้างอิง ทั้งจากหนังสือรายงานการวิจัย และบทความที่สามารถนำแนวคิดและผลการวิจัยต่าง ๆ มาพัฒนาเป็นแบบสอบถามที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย
2. วิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมากำหนดโครงสร้างหลักของแบบสอบถาม
3. ร่างแบบสอบถามและนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา
4. แบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วจะนำไปทดสอบก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง (Pre-test) กับคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จำนวน 5 บริษัท เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงเกี่ยวกับความเข้าใจของผู้ตอบที่มีต่อคำถาม ลำดับของคำถาม และความถูกต้องของคำถาม
5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบมาแก้ไขปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น แล้วจึงดำเนินการจัดพิมพ์และส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง

3.3.1.2 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของบริษัท

ข้อมูลส่วนนี้มีคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของบริษัทประกอบด้วย กลุ่มอุตสาหกรรมของบริษัท โดยคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบ Nominal scale ที่มีคำตอบเป็นตัวเลือกหลายตัวให้ผู้ตอบสามารถเลือกตอบได้

ส่วนที่ 2 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนนี้มีคำถามซึ่งเป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น การมี การทำงานด้านบัญชีหรือการเงิน และประสบการณ์การทำงานเป็นคณะกรรมการตรวจสอบ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับคณะกรรมการตรวจสอบ

ข้อมูลส่วนนี้มีคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบที่เกี่ยวข้องกับรายงานทางการเงินของบริษัท เช่น การใช้ความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงิน การเข้ารับการสัมมนาหรือฝึกอบรม การประชุมพิจารณาทบทวนและอภิปรายงบการเงิน เป็นต้น โดยคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบ Nominal scale ที่มีคำตอบเป็นตัวเลือกหลายตัวให้ผู้ตอบสามารถเลือกตอบได้ รวมถึงคำถามที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบสามารถตอบคำถามได้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีคำถามเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัท ประกอบด้วย ประเด็นปัญหา ระดับปัญหาของการเปิดเผยข้อมูล และความคิดเห็นที่มีต่อสาเหตุของปัญหาดังกล่าว โดยคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบ Likert scale ซึ่งแบ่งคำตอบเป็น 5 ระดับ และมีความหมายดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง พบข้อบกพร่องมากที่สุดหรือเป็นสาเหตุที่สำคัญมากที่สุด
- 4 หมายถึง พบข้อบกพร่องมากหรือเป็นสาเหตุที่สำคัญมาก
- 3 หมายถึง พบข้อบกพร่องปานกลางหรือเป็นสาเหตุที่สำคัญปานกลาง
- 2 หมายถึง พบข้อบกพร่องน้อยหรือเป็นสาเหตุที่สำคัญน้อย
- 1 หมายถึง พบข้อบกพร่องน้อยที่สุดหรือเป็นสาเหตุที่สำคัญน้อยที่สุด

3.3.2 กระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูล (ภาคผนวก จ)

การศึกษาค้นคว้านี้จะใช้ความครอบคลุมในรายละเอียดของรายการแต่ละรายการมาเป็นตัวแทนของคุณภาพการเปิดเผยข้อมูลซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) เพื่อให้สามารถนำข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ไปทดสอบความสัมพันธ์กับตัวแปรที่สนใจศึกษา คือ องค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบ และตัวแปรควบคุม คือ ลักษณะเฉพาะของบริษัท จึงต้องแปลงข้อมูลเชิงคุณภาพให้อยู่ในรูปของข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) จาก การศึกษางานวิจัยในอดีตพบว่านักวิจัยส่วนใหญ่ใช้ดัชนีการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure index) ในการประเมินเปรียบเทียบหรืออธิบายความแตกต่างในการวัดปริมาณและคุณภาพของข้อมูลที่เปิดเผยในรายงานทางการเงินของบริษัท ดังนั้นการศึกษาค้นคว้านี้จะใช้ดัชนีการเปิดเผยข้อมูลเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของข้อมูลที่แต่ละบริษัทเปิดเผย โดยใช้ดัชนีการเปิดเผยข้อมูลแบบไม่ถ่วงน้ำหนัก เนื่องจากดัชนีการเปิดเผยข้อมูลแบบถ่วงน้ำหนักมีข้อบกพร่องหลายประการ อีกทั้ง ผลการวิจัยในอดีตพบว่าการใช้ดัชนีการเปิดเผยข้อมูลแบบถ่วงน้ำหนักและดัชนีการเปิดเผยข้อมูลแบบไม่ถ่วงน้ำหนักให้ผลการวิจัยที่ใกล้เคียงกันมาก

3.3.2.1 ขั้นตอนในการพัฒนากระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูล

รายการที่อยู่ในกระดาษทำการประกอบด้วยรายการขั้นต่ำที่ต้องเปิดเผยตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรายการที่บริษัทเปิดเผยโดยความสมัครใจ ซึ่งหลักเกณฑ์การเลือกรายการต่าง ๆ ที่อยู่ในกระดาษทำการมีดังต่อไปนี้

1. หลักเกณฑ์การเลือกรายการขั้นต่ำที่ต้องเปิดเผยโดยข้อกำหนด

รายการขั้นต่ำที่ต้องเปิดเผยแต่ละรายการจะกำหนดขึ้นจากแบบตรวจสอบความครบถ้วนของการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินที่สำนักงาน ก.ล.ด. จัดทำขึ้นเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนโดยทั่วไปของการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินของบริษัทจดทะเบียน ซึ่งรายการที่เปิดเผยในงบการเงินและหมายเหตุประกอบงบการเงินจะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายบัญชี วัตถุประสงค์ทางบัญชีและข้อมูลที่เป็นการเงินเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้รายการในกระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลมีความครอบคลุมถึงรายการอื่นที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อการตัดสินใจของผู้ใช้ข้อมูลการเปิดเผยแต่ละรายการจึงเลือกมาจากกระดาษทำการตรวจสอบแบบ 56-1 ที่สำนักงาน ก.ล.ด. จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบความครบถ้วนของรายการที่บริษัทจดทะเบียนต้องเปิดเผยในแบบ 56-1 เพราะประกอบด้วยรายการที่เป็นข้อมูลที่ไม่ใช่ทางการเงิน อันเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูลทำให้สามารถเข้าใจในฐานะการเงินและผลการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น โดยรายการเหล่านี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการของสำนักงาน ก.ล.ด. ผู้แทนจากตลาดหลักทรัพย์ สมาคมนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ ฯลฯ ว่าเป็นรายการที่จำเป็นต่อการตัดสินใจของผู้ใช้ข้อมูลทัดเทียมกับมาตรฐานสากล เหตุผลที่ยึดเนื้อหาจากกระดาษทำการ

ตรวจสอบความครบถ้วนของการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินและกระดาษทำการตรวจสอบแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปีที่สำนักงาน ก.ล.ต. จัดทำขึ้นเป็นต้นแบบ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของแบบตรวจสอบข้อมูลที่สำนักงาน ก.ล.ต. จัดทำขึ้นนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ กล่าวคือ แบบตรวจสอบของสำนักงาน ก.ล.ต. จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนว่ามีการเปิดเผยข้อมูลครบถ้วน ชัดเจน และมีรายละเอียดสำคัญตามแบบที่กำหนดไว้หรือไม่ ตามโครงการคัดเลือกบริษัทที่มีการเปิดเผยข้อมูลประจำปีที่ดีหรือ Disclosure Award 2002 นอกจากนี้การกำหนดรายการที่อยู่ในกระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลส่วนหนึ่งพิจารณาจากมาตรฐานการบัญชีไทยที่กำหนดไว้

2. หลักเกณฑ์การเลือกรายการที่บริษัทเปิดเผยด้วยความสมัครใจ

รายการที่บริษัทเปิดเผยด้วยความสมัครใจแต่ละรายการจะกำหนดขึ้นจากการศึกษางานวิจัยในอดีต และการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลในทางปฏิบัติของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

การวิจัยในครั้งนี้พิจารณาการเปิดเผยข้อมูลจากความครอบคลุมในรายละเอียดของรายการที่บริษัทเปิดเผย ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการให้คะแนนในรายละเอียดของแต่ละรายการจึงจำเป็นต้องแบ่งรายการที่อยู่ในกระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลรายการหลัก (Main items) และรายการรอง (Sub-items) โดยรายการหลักจะเป็นหัวข้อใหญ่ที่ครอบคลุมรายการรองที่เกี่ยวข้อง ไว้ทั้งหมด ขณะที่รายการรองเป็นรายละเอียดที่อธิบายถึงรายการหลัก (ประกอบด้วยรายการทั้งหมด 206 รายการ) ซึ่งแต่ละบริษัทจะเปิดเผยรายการรองเหล่านี้ในระดับที่ต่างกันไป การแบ่งรายละเอียดของรายการหลักเป็นรายการรองเพราะรายการรอง 1 รายการจะหมายถึงรายละเอียดของรายการหลัก 1 ระดับ เช่น

รายการหลัก ได้แก่ ปัจจัยเสี่ยง

รายการรอง ได้แก่ ลักษณะความเสี่ยง เหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุของความเสี่ยง
แนวโน้มความเป็นไปได้ที่จะเกิดความเสี่ยง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และมาตรการรองรับความเสี่ยง

จะเห็นได้ว่ารายการรองเหล่านี้เป็นรายการที่อธิบายรายละเอียดของปัจจัยเสี่ยงที่เป็นรายการหลัก ดังนั้นหากบริษัทเปิดเผยข้อมูลรายการรองมากแสดงว่าบริษัทเปิดเผยข้อมูลรายการหลักได้ครอบคลุมรายละเอียดมากขึ้น ทำให้บริษัทได้รับคะแนนการเปิดเผยข้อมูลที่สูงขึ้นด้วย หมายความว่าถ้าบริษัทอธิบายรายละเอียดของรายการหลักได้มากขึ้นเพียงใดทำให้บริษัทได้รับคะแนนการเปิดเผยข้อมูลมากขึ้นเท่านั้น

3.3.2.2 หลักเกณฑ์การให้คะแนนการเปิดเผยข้อมูล

การให้คะแนนการเปิดเผยข้อมูลได้กำหนดการให้คะแนนแบบ 2 ทาง คือ หากรายงานทางการเงินของบริษัทมีการเปิดเผยรายการตามที่กำหนดไว้ในกระดาษทำการ บริษัทจะได้รับคะแนนเท่ากับ 1 ในทางตรงข้าม หากรายงานทางการเงินของบริษัทไม่มีการเปิดเผยรายการตามที่กำหนดไว้ในกระดาษทำการ บริษัทจะได้รับคะแนนเท่ากับ 0 นอกจากนี้ถ้ารายการที่กำหนดไว้ในกระดาษทำการไม่เกี่ยวข้องกับบริษัท เช่น บริษัทที่ไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจาก BOI ก็ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวในรายงานทางการเงิน การให้คะแนนสำหรับรายการนั้นจะกำหนดเป็น N/A และรายการนั้นจะไม่นำมารวมในการประเมินการเปิดเผยข้อมูลเพื่อไม่ให้บริษัทเสียคะแนนเนื่องจากรายการนั้นไม่เกี่ยวข้องกับบริษัท

3.3.2.3 วิธีคำนวณดัชนีการเปิดเผยข้อมูล

การคำนวณดัชนีการเปิดเผยข้อมูลจะคำนวณโดยนำคะแนนรวมของแต่ละบริษัทที่ได้รับจริงหารด้วยคะแนนรวมสูงสุดที่คาดว่าบริษัทจะได้รับ โดยไม่รวมรายการที่ไม่เกี่ยวข้องกับบริษัท

คะแนนรวมที่แต่ละบริษัทได้รับจริงสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$AS = \sum_{i=1}^m d_i$$

เมื่อ $d_i = 1$ เมื่อรายการรองที่ i ถูกเปิดเผย
 $= 0$ เมื่อรายการรองที่ i ไม่ถูกเปิดเผย
 $= N/A$ เมื่อรายการรองที่ i ไม่เกี่ยวข้องกับบริษัท
 $m = n$

คะแนนรวมสูงสุดที่คาดว่าแต่ละบริษัทจะได้รับสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$MS = \sum_{i=1}^n d_i$$

เมื่อ $d_i =$ รายการรองที่เกี่ยวข้องกับบริษัท
 $n =$ จำนวนรายการรองทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับแต่ละบริษัท,
 $n \leq 206$

ดังนั้น วิธีคำนวณดัชนีการเปิดเผยข้อมูลสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{INDEX} = \frac{\text{AS}}{\text{MS}} \quad \text{โดยที่ } 0 \leq \text{INDEX} \leq 1$$

โดยที่ AS คือ คะแนนรวมที่แต่ละบริษัทได้รับจริง (Actual Score)

MS คือ คะแนนรวมสูงสุดที่คาดว่าบริษัทจะได้รับ (Maximum Score)

กระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลที่สร้างเสร็จจะนำไปทดสอบก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 5 บริษัท โดยข้อมูลที่ได้จากการทดสอบนี้จะนำมาใช้ในการปรับปรุงและแก้ไขเนื้อหาเพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาคั้งนี้มากที่สุด

3.4 ตัวแบบการวิจัย คำอธิบายตัวแปร และการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ตัวแบบการวิจัย

ตัวแบบการวิจัย (Model) ที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์เป็นดังนี้

$$\begin{aligned} \text{DISCORE} = & \beta_0 + \beta_1 \text{ACINDP} + \beta_2 \text{EXPT} + \beta_3 \text{ACSIZE} + \beta_4 \text{MEET} \\ & + \beta_5 \text{SIZE} + \beta_6 \text{PROFIT} + \beta_7 \text{LEV} + \beta_8 \text{FIRM} + e \end{aligned}$$

3.4.2 คำอธิบายตัวแปรและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.2.1 ตัวแปรตาม² คือ ดัชนีการเปิดเผยข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลเพื่อนำไปทดสอบหาความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบและลักษณะเฉพาะของบริษัทจะใช้วิธีตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลจากกระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลโดยผู้วิจัย เนื่องจากเพื่อต้องการหลีกเลี่ยงความลำเอียงจากการสอบถามการเปิดเผยข้อมูลจากผู้จัดการฝ่ายบัญชีของแต่ละบริษัทที่อาจจะตอบมาว่าบริษัทเปิดเผยข้อมูลตามรายการที่อยู่ในกระดาษทำการทั้งหมด ในขณะที่บริษัทอาจไม่ได้เปิดเผยข้อมูลตามรายการดังกล่าว อีกประการหนึ่งคือรายการที่อยู่ในกระดาษทำการมีข้อมูลทางการเงิน และไม่ใช่อื่นทางการเงิน รวมถึงเป็นรายการที่แสดงถึงเหตุการณ์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รายการทั้งหมดจึงมีปริมาณมาก ดังนั้นผู้จัดการฝ่ายบัญชีอาจไม่สามารถให้ข้อเท็จจริงได้ทั้งหมดว่าบริษัทเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยข้อมูลได้บ้าง

² ตัวแปรตาม (Dependent variable) หมายถึง ตัวแปรที่ได้รับผลกระทบจากตัวแปรอิสระ

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำโดยการนำกระดาษทำการตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลที่พัฒนาขึ้นมาตรวจสอบการเปิดเผยข้อมูลของแต่ละบริษัทจากงบการเงินประจำปี รายงานประจำปี และแบบ 56-1 เพื่อให้คะแนนตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงคำนวณหาดัชนีการเปิดเผยข้อมูลตามวิธีคำนวณดัชนีการเปิดเผยข้อมูลที่กล่าวมาแล้ว

3.4.2.2 ตัวแปรอิสระ: ตัวแปรที่สนใจศึกษา³

องค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบสามารถแยกพิจารณาในแต่ละด้านตามตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3.2 การวัดค่าของตัวแปรที่สนใจศึกษา

ตัวแปร	การวัดค่า
1. ความเป็นอิสระของคณะกรรมการตรวจสอบ (ACINDP)	สัดส่วนของสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบที่มีความเป็นอิสระต่อสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบทั้งหมด
2. ความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงินของคณะกรรมการตรวจสอบ (EXPT)	จำนวนสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงิน
3. สมาชิกของคณะกรรมการตรวจสอบ (ACSIZE)	จำนวนสมาชิกของคณะกรรมการตรวจสอบ
4. การประชุมของคณะกรรมการตรวจสอบ (MEET)	จำนวนครั้งในการประชุมต่อปีของคณะกรรมการตรวจสอบ

ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบนี้สามารถเก็บรวบรวมได้จาก รายงานประจำปีของแต่ละบริษัท และฐานข้อมูลจากสำนักงาน ก.ล.ต.

นอกจากนี้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้นจะส่งทางไปรษณีย์ไปให้กลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การจัดส่งแบบสอบถามได้มีหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากภาควิชาการบัญชี และแบบของเปล่าติดแสตมป์จำหน่ายถึงผู้วิจัย เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบกลับมาโดยสะดวกแบบสอบถามทุกฉบับจะมีการให้เลขที่ของแบบสอบถามล่วงหน้า เพื่อความสะดวกในการติดตาม โดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามประมาณ 1 เดือน จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของคำตอบ

³ ตัวแปรที่สนใจศึกษา (Interest variables) หมายถึง ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อตัวแปรตาม

3.4.2.3 ตัวแปรอิสระ: ตัวแปรควบคุม⁴

ตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นตัวแปรด้านลักษณะเฉพาะของบริษัทที่อาจมีความสัมพันธ์กับการเปิดเผยข้อมูลในรายงานทางการเงินของบริษัท ซึ่งตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรที่เคยใช้ในการศึกษาในอดีตของนักวิจัยหลายท่าน เช่น Buzby (1975), Chau และ Gray (2002), Chen และ Jaggi (2000), Chow และ Wong-Boren (1987), Lang และ Lundholm (1993), Singhvi และ Desai (1971), ZarZeski (1996) และ ZarZeski และ Robb (2001) ดังนั้นการวัดค่าของตัวแปรแต่ละตัวที่นำมาใช้เป็นการวัดค่าที่มีความนิยมใช้มากที่สุดจากการศึกษางานวิจัยในอดีตดังกล่าว ซึ่งสามารถพิจารณาในแต่ละด้านตามตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3.3 การวัดค่าของตัวแปรควบคุม

ตัวแปร	การวัดค่า
1. ขนาดของบริษัท (SIZE)	Logarithm ของสินทรัพย์รวม
2. ความสามารถในการทำกำไร (PROFIT)	อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE)
3. แหล่งเงินทุน (LEV)	หนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (D/E Ratio)
4. ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี (FIRM)	1 เมื่อผู้สอบบัญชีมาจากสำนักงานสอบบัญชีที่อยู่ในกลุ่ม Big 4 ⁵ และ 0 คือ อื่น ๆ

ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของบริษัทนี้สามารถเก็บรวบรวมได้จากรายงานประจำปีของแต่ละบริษัท และฐานข้อมูลจากสำนักงาน ก.ล.ต.

⁴ ตัวแปรควบคุม (Control variables) หมายถึง ตัวแปรที่อาจจะมีผลกระทบต่อตัวแปรตามนอกเหนือจากตัวแปรที่สนใจศึกษา

⁵ สำนักงานสอบบัญชี Big 4 ประกอบด้วย (1) บริษัท เคพีเอ็มจี ภูมิภาค ไทย สอบบัญชี จำกัด (2) บริษัท ไพรซ์วอเตอร์เฮ้าส์ คูเปอร์ เอ็มเอเอส จำกัด (3) บริษัท สำนักงาน เอ็นส์แอนด์ ยัง จำกัด และ (4) สำนักงานดีลอยท์ ทูช ไร้มัทส์ ไรยยค

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เทคนิคทางสถิติในการอธิบายและวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามเทคนิคทางสถิติที่นำมาใช้ อันประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนาหรือค่าสถิติพื้นฐาน และสถิติเชิงอนุมาน เนื้อหาสาระของเทคนิคทางสถิติแต่ละชนิดสามารถสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลให้อยู่ในรูปของค่าสถิติพื้นฐานโดยแสดงผลในรูปของจำนวน ตารางแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน

ใช้การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ⁶ เนื่องจากตัวแปรตามมีลักษณะเป็นตัวแปรตามเชิงปริมาณ หรือตัวแปรตามต่อเนื่อง ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ โดยมีการควบคุมปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อระดับการเปิดเผยข้อมูล คือ ลักษณะเฉพาะของบริษัท ได้แก่ ขนาดของบริษัท ความสามารถในการทำกำไร แหล่งเงินทุน และประเภทของสำนักงานสอบบัญชี

วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุมีดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรว่ามีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด ถ้าตัวแปรอิสระและตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กันมาก แสดงว่า ถ้าตัวแปรอิสระมีค่าเปลี่ยนแปลงไป จะมีผลกระทบต่อค่าของตัวแปรตามเป็นอย่างมาก

2. ใช้ความสัมพันธ์ที่วิเคราะห์ได้มาประมาณค่าหรือพยากรณ์ค่าตัวแปรตาม ในอนาคตเมื่อกำหนดค่าตัวแปรอิสระ

⁶ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions Analysis) เป็นการวิเคราะห์ความถดถอยที่อยู่ในรูปเชิงเส้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปกับตัวแปรตาม เพื่อนำสมการถดถอยที่ได้ไปประมาณหรือพยากรณ์ค่าตัวแปรตามเมื่อทราบค่าตัวแปรอิสระ โดยที่ตัวแปรตามจะเป็นตัวแปรตามเชิงปริมาณ ส่วนตัวแปรอิสระสามารถเป็นได้ทั้งตัวแปรเชิงปริมาณและตัวแปรเชิงกลุ่ม

ตารางที่ 3.4 เป็นตารางสรุปข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรที่ใช้ทดสอบสมมติฐานตามที่กำหนดไว้ ทั้งตัวแปรด้านองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบ และลักษณะเฉพาะของบริษัท ได้แก่ ชื่อตัวแปร วิธีการวัดค่าของตัวแปร รวมทั้งทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวกับระดับการเปิดเผยข้อมูลที่คาดหวังไว้

ตารางที่ 3.4 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ตัวแปรควบคุม และทิศทางความสัมพันธ์ที่คาดหวังไว้

ตัวแปร	ความหมาย	การวัดค่า	สัญลักษณ์ที่คาดหวัง
ตัวแปรที่สนใจศึกษา			
ACINDP	ความเป็นอิสระของคณะกรรมการตรวจสอบ	สัดส่วนของสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบที่มีความเป็นอิสระต่อสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบทั้งหมด	+
EXPT	ความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงินของคณะกรรมการตรวจสอบ	จำนวนสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญทางการบัญชีหรือการเงิน	+
ACSIZE	สมาชิกของคณะกรรมการตรวจสอบ	จำนวนสมาชิกคณะกรรมการตรวจสอบ	+
MEET	การประชุมของคณะกรรมการตรวจสอบ	จำนวนครั้งในการประชุมต่อปีของคณะกรรมการตรวจสอบ	+
ตัวแปรควบคุม			
SIZE	ขนาดของบริษัท	Logarithm ของสินทรัพย์รวม	
PROFIT	ความสามารถในการทำกำไร	อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE)	
LEV	แหล่งเงินทุน	หนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (D/E Ratio)	
FIRM	ประเภทสำนักงานสอบบัญชี	Dummy Variable คือ 1 เมื่อผู้สอบบัญชีมาจากสำนักงานสอบบัญชีที่อยู่ในกลุ่ม Big 4 และ 0 คือ อื่น ๆ	